

УДК 342.53

ОМБУДСМЕН ЯК ІНСТИТУТ КОНТРОЛЮ ЗА ВЛАДОЮ

С. А. КОСІНОВ,
канд. юрид. наук, доц.,
начальник Державної фінансової інспекції
у Харківській області,
м. Харків

Розглянуто інститут омбудсмена, який є процедурно простим і матеріально доступним і діє в інтересах громадян, а також і самого державного апарату, підвищуючи довіру населення до влади. На основі аналізу компетенції та основних напрямів діяльності омбудсменів зроблено висновок, що у світі існують три моделі цього інституту: виконавчий омбудсмен, незалежний омбудсмен і парламентський омбудсмен. Наголошено, що найбільшого поширення отримали парламентські омбудсмени, які мають достатню незалежність для здійснення контролю за виконавчою владою у сфері забезпечення і захисту прав людини. Підкреслено, що інститут омбудсмена діє також на регіональному (ЄС) та міжнародному (ООН) рівнях.

Ключові слова: омбудсмен, права людини, моделі омбудсмена, контроль за владою.

Відповідно до визначення, наданого Міжнародною асоціацією юристів, омбудсменом є «служба, передбачена Конституцією або актом законодавчої влади і очолювана незалежною публічною посадовою особою високого рангу, яка відповідальна перед законодавчою владою, отримує скарги від потерпілих на державні органи, службовців, наймачів чи діє за власним розсудом і уповноважена проводити розслідування, рекомендувати коригувальні дії та представляти доповіді» [1, с. 21].

Слід зазначити, що інститут омбудсмена виявив себе як надзвичайно корисний, такий, що діє в інтересах громадян, а також і самого державного апарату, інститут, який підвищує довіру населення до влади. Ця посередницька діяльність, вирішення конфліктів до їх розгляду органами правосуддя значною мірою розвантажує останні. Простий (у процедурному відношенні) і доступний

для всіх громадян (безоплатність надання громадянам допомоги) інститут омбудсмена у багатьох демократичних і деяких поставторитарних країнах став невід'ємною частиною юридичної системи.

Характерною особливістю інституту омбудсмена є те, що його утвердження у більшості країн світу відбувалося в уже існуючій системі органів державної влади, що обумовлювала необхідність урахування національних, правових, культурних та інших особливостей. Водночас можна виділити окремі загальні риси, які об'єднують всі ці інститути під однією родовою назвою – омбудсмен (у різних країнах можуть використовуватися різні його назви: в Україні – це Уповноважений Верховної Ради з прав людини, в Іспанії, у ПАР – захисник народу, в Польщі – речник громадянських прав, у Франції – посередник Французької Республіки, в Литві – контролер сейму, в Греції – захисник громадян, у Молдові – парламентський адвокат, у Швеції, Фінляндії, Данії – омбудсмен [2]).

Інститут уповноважених з прав людини (парламентських омбудсменів) уперше з'явився у Швеції на початку ХІХ ст. У 1809 р. шведською Конституцією було введено посаду омбудсмена юстиції, і згодом упродовж більше 100 років цей правозахисний інститут існував тільки в цій країні.

Однак саме поняття «омбудсмен» з'явилося значно раніше. Цей термін має німецьке походження. У давніх німецьких племенах омбудсменом називалася особа, яка обирається для збору від імені постраждалої сторони грошової пені (вири) з злочинців, які вчинили вбивство [3, с. 9]. Згодом шведи та інші скандинавські народи стали вживати слово «омбудсмен» як «представник», «агент», «делегат», «адвокат», «опікун», «повірений», «керуючий справами», «довірена особа» або будь-яка інша особа, уповноважена будь-ким діяти від його імені [4, с. 39].

Першим фактом, пов'язаним із зародженням інституту омбудсмена у світі, є поява у Швеції в ХVІ ст. посади Головного сенешаля («drotsen»), який повинен був здійснювати від імені верховної влади короля нагляд за діяльністю суддів та відправленням правосуддя. Він також повинен був представляти

королю доповіді про виявлені порушення. Історично і до цих пір в обов'язки сенешалю входить здійснення від імені верховної влади короля нагляду за діяльністю та відправленням правосуддя в королівстві [5, с. 35].

У 1683 р. вже іншій посадовій особі (General Richz Schultz) надається право прямого впливу на судових чиновників аж до звинувачення їх у суді [6, с. 94]. Згодом сфера контролю з боку королівської влади за діяльністю суддів поширилася і на чиновників королівської адміністрації. Цей етап розвитку державного контролю за дотриманням прав людини у Швеції пов'язується з ім'ям шведського короля Карла XII.

На різних етапах історії Швеції залежність канцлера юстиції від короля постійно змінювалася. То він перебував під повним впливом корони, то ставав більшою мірою підзвітний законодавцю або землям і отримував досить велику незалежність. Це було пов'язано з періодичним то посиленням, то ослабленням влади короля в країні. Після смерті Карла XII канцлера юстиції призначав король, але звітував він про свою діяльність перед риксдагом. Оскільки риксдаг в цей час збирався в Швеції нерегулярно, між сесіями омбудсман здійснював справжній парламентський нагляд і за королем, і особливо за його чиновниками. Більше того, в 1766 р. до шведського риксдагу перейшло право навіть призначення канцлера юстиції.

На початку XIX ст. у країні перемогла буржуазна революція, а Швеція стала конституційною монархією. Шведський парламент – риксдаг – у цьому ж році прийняв нову Конституцію країни. В основі нової Конституції лежав принцип рівноваги влади короля і парламенту. За Конституцією 1809 р. у Швеції було запроваджено інститут омбудсмена юстиції (Justitie-Ombudsmannen). Він був відділений від канцлера юстиції, який як і раніше підпорядковувався королю і був його чиновником. Першим парламентським омбудсманом Швеції став барон Л. А. Маннергейм.

До 1915 р. шведський омбудсмен здійснював контроль і за цивільною, і за військовою адміністраціями. У 1915 р. в країні створюється спеціальне відомство омбудсмена, яке займалося тільки військовими питаннями –

здійсненням контролю за військовою адміністрацією і розслідуванням скарг солдат. Однак у 1967 р. відбувається нове злиття цих відомств, і риксдаг обирає трьох омбудсменів, які контролюють окремі напрями діяльності органів влади. Перший з них здійснював нагляд за судами, прокуратурою, армією і поліцією, другий займався соціальними питаннями, інформацією, пресою і народною освітою, третій – іншими питаннями (транспорт, податки і т.д.). З 1976 р. і по теперішній час у Швеції призначаються чотири омбудсмени – Головний парламентський омбудсмен і три парламентських омбудсмена. Відповідно до Акта від 13 листопада 1986 р. Головний парламентський омбудсмен Швеції керує роботою інших омбудсменів і розподіляє між ними обов'язки та конкретні сфери діяльності. Так, один із них контролює питання, пов'язані із забезпеченням доступу громадськості до офіційних документів, інший стежить за діяльністю судів, прокуратури, поліції, в'язниць, виконанням судових рішень, третій контролює військову адміністрацію і її відносини з цивільними структурами, четвертий здійснює нагляд у сфері соціального забезпечення.

Крім парламентських омбудсманів, у Швеції в наш час існують також і омбудсмени, які призначаються урядом. Це омбудсман із захисту прав споживачів, омбудсман із захисту від етнічної дискримінації, омбудсмен проти дискримінації за статевою орієнтацією, омбудсмен із захисту прав дитини, омбудсмен із захисту прав осіб з обмеженими можливостями, омбудсмен з питань ЗМІ. Вони забезпечують дотримання прав певної групи громадян.

Другою країною у світі, яка ввела у себе посаду парламентського омбудсмена, стала Фінляндія. Як і в сусідній Швеції, у Фінляндії і до 1919 р. існував канцлер юстиції, який призначався генерал-губернатором для контролю за діяльністю уряду та адміністрації. У прийнятій 17 липня 1919 р. Конституції Фінляндії законодавчо закріплювалося створення омбудсменів юстиції (Justitie-Ombudsmanen), що діє паралельно і незалежно від канцлера юстиції. Його компетенція була визначена законом від 12 грудня 1918 р., який передбачав, що парламентський омбудсмен здійснює нагляд за дотриманням закону і виконанням обов'язків судами та іншими органами влади, державними

службовцями, а також за законністю дій працівників публічних організацій та інших осіб при виконанні ними своїх обов'язків.

Омбудсмен юстиції Фінляндії призначається риксдагом, якому він підзвітний. Термін його повноважень становить три роки, і до закінчення цього терміну він не може бути звільнений з посади, що є гарантією його незалежності. До сфери компетенції омбудсмена входять центральна (з усією її мережею) і місцева адміністрації, лютеранська церква, суди і збройні сили.

Тільки з середини ХХ ст. спочатку в Європі, а потім і на інших континентах, починає активно запроваджуватися цей важливий для становлення громадянського суспільства державного правозахисного інституту.

У 1953 р. посада омбудсмена вводиться Конституцією Данії «для контролю за діяльністю цивільної та військової адміністрації держави». Називається він так само, як у Швеції і Фінляндії, – омбудсмен юстиції (Justitie-Ombudsmanen). Відповідно до ст. 55 Конституції парламентський омбудсмен Данії призначається фолькетингом (парламентом) Королівства Данія на чотири роки. При цьому омбудсмен не може бути членом парламенту. Повноваження омбудсмана Данії визначені законом від 11 червня 1954 р. Відповідно до цього закону йому доручено нагляд за діяльністю цивільної або військової адміністрації та органів місцевої адміністрації. Згодом з Скандинавських країн інститут уповноваженого з прав людини поширився і на інші країни.

У 1967 р. омбудсман з'явився в деяких провінціях Канади. Вже через 10 років, у 1977 р., ця посада існувала в усіх канадських провінціях. При цьому загального федерального омбудсмена в Канаді немає. Разом з тим в цій державі існують два спеціалізованих омбудсмени. Це Уповноважений з питань державних мов, що з'явився в Канаді в 1969 р., і слідчий у справах виправних установ, що існує з 1973 р.

За такою ж схемою відбувалося становлення омбудсменів і в Сполучених Штатах Америки. Там також немає федерального омбудсмана, але вони існують в цілій низці американських штатів. Наприклад, у 1969 р. державний правозахисник з'явився в штаті Гавайї, в 1971 р. – в штаті Небраска, в 1972 р. –

в штаті Айова, в 1974 р. – в штаті Нью Джерсі, в 1975 р. – в штаті Аляска, в 1996 р. – в штаті Арізна. Більше того, у Сполучених Штатах омбудсмени з'явилися навіть в деяких окремих містах: Дейтон – у штаті Огайо, Ері – в штаті Пенсільванія та ін. [7, с. 22].

Поступово процес становлення цього державного правозахисного інституту поширився і на Австралію. Наприклад, у 1971 р. служба омбудсмена з'явилась у Західній Австралії, в 1972 р. – в Південній Австралії, в 1973 р. – у Вікторії. В 1977 р. в Австралії з'явився і федеральний омбудсмен. Така ж модель інституту омбудсмена існує і в Пакистані, де поряд з одним федеральним омбудсменом в кожній провінції призначаються регіональні омбудсмени.

У 1975 р. омбудсмен, або проведор (поручитель) юстиції, з'являється в Португалії. У 1981 р. інститут омбудсмена – Народного захисника (Defensor del Pueblo) засновується в Іспанії. За таким самим зразком створюється інститут омбудсмена (народного захисника) в державах Латинської Америки – Колумбії, Еквадорі, Перу, Болівії, Аргентині, Венесуелі, Чилі, а також у країнах Карибського басейну. Водночас такий інститут функціонує в Австрії, Бельгії, Єгипті, Ізраїлі, Індії, Ірландії, Італії, на Кіпрі, в Нідерландах, Франції, Швейцарії, Японії та у багатьох інших державах.

Наприкінці ХХ ст. служба омбудсменів з'являється в країнах Східної Європи. Першим омбудсменом у Східній Європі став польський Уповноважений з прав громадян, призначений у 1988 р. У 1989 р. посада омбудсмена засновується в Угорщині, в 1990 р. – в Хорватії, в 1993 р. – в Румунії.

Аналіз компетенції та основних напрямів діяльності омбудсменів показує, що у світі існує три моделі цього інституту: виконавчий омбудсмен, незалежний омбудсмен і парламентський омбудсмен.

Виконавчий омбудсмен є органом виконавчої влади. Він призначається королем, урядом чи президентом і, отже, підконтрольний і підзвітний йому [8, с. 139].

Незалежний омбудсмен може призначатися або президентом, або парламентом. Однак після призначення він стає самостійним і не підпорядковується побажанням органу, який його призначив. Така модель існує в Португалії (Проведор юстиції), Намібії та Нідерландах.

Парламентський омбудсмен призначається або обирається парламентом й у своїй діяльності підзвітний йому. Він виступає як орган парламенту і знаходиться в системі законодавчої гілки влади. При цьому на відміну від виконавчого і незалежного омбудсменів, контроль яких поширюється як на законодавчу, так і на виконавчу владу, головним завданням парламентського омбудсмена є контроль за діяльністю виключно виконавчої влади – адміністрації та її посадових осіб.

Найбільшого поширення у світі в сучасних умовах отримали парламентські омбудсмени, що володіють достатньою незалежністю для здійснення контролю за виконавчою владою у сфері забезпечення і захисту прав і свобод людини і громадянина органами цієї влади [9, с. 29]. При цьому у федеративній державі, як показує досвід зарубіжних країн, поряд з існуванням федерального уповноваженого може бути утворений інститут державних правозахисників у суб'єктах федерації.

Сам інститут належить рівною мірою державі й громадянському суспільству, оскільки він вирішує конфлікти державних та індивідуальних інтересів [10, с. 92]. Омбудсмен надає допомогу громадянам, спонукаючи різні інститути держави виконувати свої обов'язки належним чином. Поширення інституту омбудсмена є закономірним підсумком політики світового співтовариства після Другої світової війни щодо заохочення та створення незалежних установ по захисту прав людини, демократизації суспільства. Можна вважати, що інститут омбудсмена став важливим додатковим (субсидіарним) механізмом правозабезпечення, що діє в державі.

Основною функцією омбудсмена є контроль за діяльністю державної адміністрації. До компетенції омбудсмена не входять конфлікти між громадянами. Аналіз обсягу контрольних повноважень омбудсменів по

відношенню до різних органів та осіб дозволяє поділити омбудсменів за цим критерієм на декілька груп.

До першої групи відносяться омбудсмени, які здійснюють свої повноваження щодо державних органів, що належать до різних гілок влади (Швеція, Фінляндія, Польща). У цих країнах функції омбудсмена поширюються не тільки на діяльність органів виконавчої влади, а й на діяльність судової системи, виправних установ, муніципальних органів тощо.

Другу групу формують омбудсмени (їх більшість), повноваження яких поширюються лише на органи виконавчої влади. До них відноситься більшість країн СНД і Балтії, що заснували пост омбудсмена і наділили його більш широкими повноваженнями.

До третьої групи належать омбудсмени, сфера контролю яких охоплює не тільки державні органи, а й поширюється на недержавні структури. Крім того, в кожній з цих груп є низка винятків у сфері компетенції [11].

Необхідною умовою діяльності уповноваженого є його політична нейтральність. Законодавці багатьох країн заборонили займатися політичною діяльністю омбудсмену, оскільки виходили з того, що політичні погляди можуть перешкоджати справедливому розгляду скарг [12, с. 310].

Омбудсмен через засоби масової інформації оприлюднює виявлені порушення в роботі органів державного управління, тим самим використовуючи їх як важелів впливу на відповідні органи з метою відновлення порушених прав громадян. У цьому виявляється інформаційно-виховна функція інституту.

Особливі вимоги висуваються і до особистості омбудсмена. Як показує аналіз досвіду інших країн, особисті якості, моральний стрижень у людини є необхідною умовою його діяльності. До претендентів на посаду омбудсмена пред'являються певні вимоги, які ставляться до віку особи, освіти, особистих та професійних якостей, громадянства. Переважно омбудсмени є юристами, які мають досвід роботи, науковий ступінь, завдяки чому добре володіють знаннями про способи захисту прав людини. Вони повинні бути переважно фахівцям в галузі конституційного права. Весь досвід розвитку цього інституту

в багатьох країнах світу показує, що для ефективної роботи омбудсмена він повинен обов'язково мати вищу юридичну освіту. Його діяльність ґрунтується не тільки на моральному авторитеті і досвіді, а й кваліфікації.

Омбудсмен має сприяти приведенню законодавства держави у відповідність з міжнародними та європейськими стандартами в галузі прав людини, гуманізації правової системи [13, с. 96].

Отже, незалежно від того, в якій країні функціонує інститут омбудсмена, він виконує однакові завдання, є незалежним інститутом, відкритим у своїй діяльності, доступним для всіх громадян [14, с. 98; 15, с. 137].

Слід зазначити, що крім національного рівня інститут омбудсмена діє також на регіональному та міжнародному рівнях. Так, Маастріхтським договором у 1992 р. було введено посаду Європейського уповноваженого з прав людини (англ. – European Ombudsman, фр. – Médiateur européen, нім. – Europäischer Bürgerbeauftragter), що іноді називається Європейський омбудсмен, або Євроомбудсмен. Цей інститут уповноважений приймати скарги від громадян Європейського Союзу, фізичних або юридичних осіб, резидентів держав-членів на незадовільну якість діяльності інститутів та установ Союзу.

У відповідь на скаргу або за власною ініціативою Уповноважений проводить слідство. Інститути ЄС зобов'язані надавати йому будь-яку інформацію і доступ до відповідних документів. Встановивши факти порушень, він повідомляє установу, що перевіряється про виявлене порушення, і надає свої рекомендації щодо його усунення. Установі-порушнику надається строк в три місяці на те, щоб дати детальну відповідь, після чого Євроомбудсмен направляє остаточний звіт до Європейського парламенту. Крім того, він повідомляє про результати свого слідства заявника [16, с. 679-680].

Інститут міжнародного уповноваженого з прав людини створений і діє під егідою ООН. Головним омбудсменом є Верховний комісар ООН з прав людини. Ідея заснування цієї посади зароджувалась давно. У 1947 р. Р. Кассен, який зробив значний внесок у розробку Загальної декларації прав людини та Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод,

виступив з пропозицією заснувати посаду Верховного омбудсмена ООН, відповідального за захист прав людини. Після тривалих дискусій і обговорення 48 сесія Генеральної Асамблеї ООН у 1993 р. прийняла Резолюцію про заснування посади Верховного комісара ООН з прав людини, в якій говориться, що Верховний комісар ООН з прав людини має бути особистістю, що характеризується високими моральними якостями і чесністю, володіє досвідом, в тому числі в галузі прав людини, і загальними знаннями і розумінням різних культур, що є необхідним для неупередженого, об'єктивного, невідбиркового і ефективного виконання обов'язків Верховного комісара.

Таким чином, історія становлення інституту уповноважених з прав людини (омбудсменів) налічує близько 200 років. За даними Міжнародного інституту омбудсмена, до середини 80-х рр. минулого століття у світі налічувалося понад 20 країн, в яких інститут омбудсмена був заснований на загальнодержавному рівні, і шість країн, де цей інститут існував тільки на рівні суб'єкта федерації або регіону країни. На сьогодні такий інститут мають у своїй конституційно-правовій системі більше 120 держав світу. Менш ніж за півстоліття інститут омбудсмена поширився у більшості країн світу і став важливим фактором процесу демократизації в них, а також з'явився на наднаціональному рівні.

Література:

1. Комарова В. В. Уполномоченный по правам человека в Российской Федерации / В. В. Комарова // Государство и право. – 1999. – № 9. – С. 21–31.
2. Офіційний сайт Уповноваженого з прав людини України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ombudsman.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=19&Itemid=22.
3. Бойцова В. В. Служба защиты прав человека и гражданина. Мировой опыт / В. В. Бойцова. – М. : БЕК, 1996. – 408 с.
4. Сунгуров А. Ю. Институт омбудсмана: эволюция традиций и современная практика (опыт сравнительного анализа) / А. Ю. Сунгуров. – СПб. : Норма, 2005. – 384 с.
5. Хиль-Роблес А. Парламентский контроль за администрацией (институт омбудсмана) / А. Хиль-Роблес. – М. : Ad Marginem, 1997. – 335 с.
6. Волков Н. А. Возникновение и особенности функционирования института уполномоченных по правам человека (омбудсманов) в зарубежных странах / Н. А. Волков // Среднерусский вестник общественных наук. – 2009. – № 3. – С. 93–99.
7. Институт Уполномоченного по правам человека в субъекте Российской Федерации :

учеб. пособие / под ред. А. Ю. Сунгурова. – СПб. : Норма, 2003. – 312 с.

8. Шемшученко Ю. С. Институт омбудсмана в современном буржуазном праве / Ю. С. Шемшученко, Г. А. Мурашин // Советское государство и право. – 1971. – № 1. – С. 139–144.

9. Взаимодействие государственных и общественных институтов защиты прав человека: европейские практики и российский опыт: материалы международного семинара государственных и неправительственных правозащитных организаций субъектов Сибирского федерального округа. Кемерово, 23-24 августа 2005 г. / под ред. Н. А. Волкова, Л. В. Косаревой. – Кемерово : Кузбассвуиздат, 2005. – 101 с.

10. Кудрина М. В. Место института Уполномоченного по правам человека в механизме государственно-правового регулирования / М. В. Кудрина // Вестник Поволжской академии государственной службы. – 2007. – № 12. – С. 92–97.

11. Оболонский А. В. Реформа российской государственной службы: концепция и стратегия / А. В. Оболонский // Общественные науки и современность. – 1998. – № 3. – С. 5–15.

12. Удычак Ф. Н. Омбудсменовская концепция в современном мире / Ф. Н. Удычак // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 1: Регионоведение: философия, история, социология, юриспруденция, политология, культурология. – 2007. – № 1. – С. 309–313.

13. Семенова А. Ю. Уполномоченный по правам человека в механизме обеспечения прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / А. Ю. Семенова. – Тюмень, 2006. – 246 с.

14. Акульшина С. Е. Институт Уполномоченных по правам человека как один из способов внесудебной защиты прав ребенка / С. Е. Акульшина // Вестник Рязанского гос. ун-та им. С. А. Есенина. – 2010. – № 28. – С. 97–105.

15. Васютин Ю. С. Защита прав человека под эгидой омбудсмана: исторический опыт и современная практика / Ю. С. Васютин // Среднерусский вестник общественных наук. – 2009. – № 4. – С. 137–144.

16. Magnette P. Between parliamentary control and the rule of law: the political role of the Ombudsman in the European Union / Paul Magnette // Journal of European Public Policy. – 2003. – № 10. – P. 677–694.

Косинов С. А. Омбудсмен как институт контроля за властью.

Рассмотрен институт омбудсмана, который является процедурно простым и материально доступным действует в интересах граждан, а также самого государственного аппарата, повышая доверие населения к власти.

На основе анализа компетенции и основных направлений деятельности омбудсменов сделан взвод о том, что в мире существует три модели этого института: исполнительный омбудсмен, независимый омбудсмен и парламентский омбудсмен. Отмечается, что наибольшее распространение получили парламентские омбудсмены, имеющих достаточную независимость для осуществления контроля за исполнительной властью в сфере обеспечения и защиты прав человека. Подчеркнуто, что институт омбудсмана действует также на региональном (ЕС) и международном (ООН) уровнях.

Ключевые слова: омбудсмен, права человека, модели омбудсмана, контроль за властью

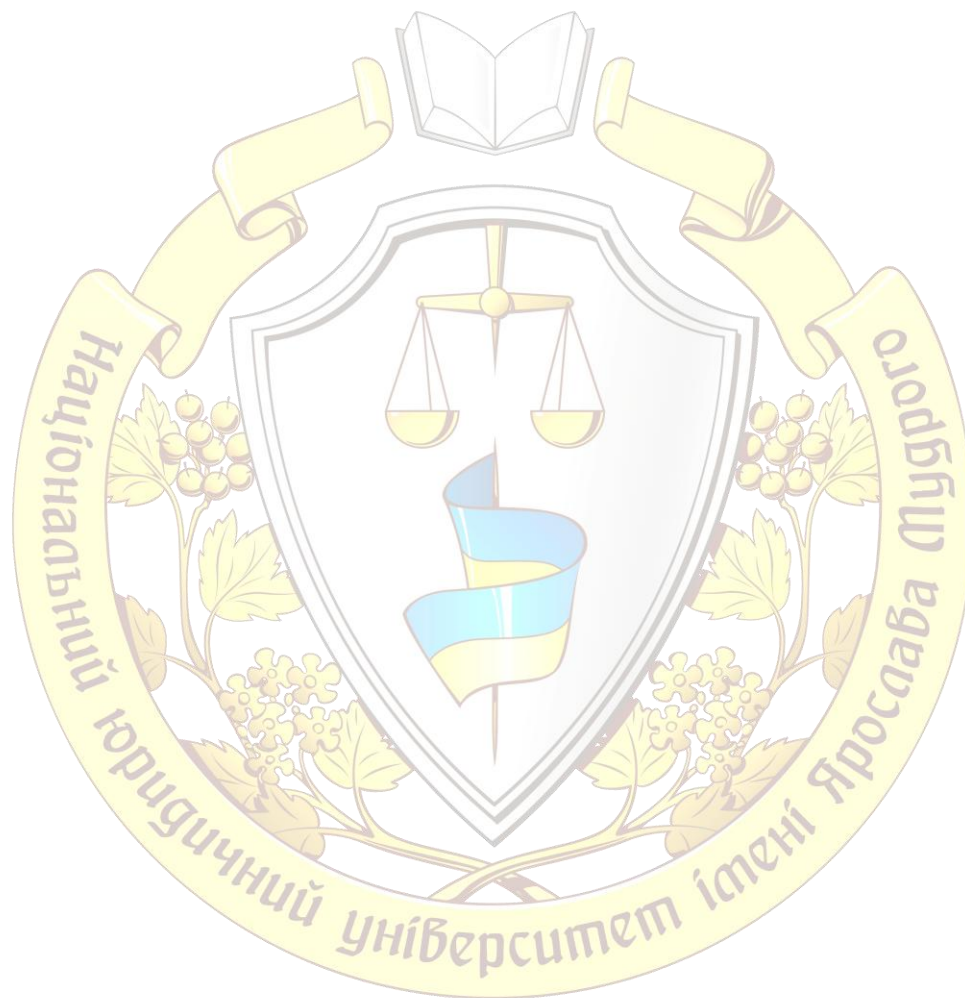
Kosinov S. A. The Ombudsman as an institution of control over power.

The article is devoted to the ombudsman, which is procedurally simple and financially accessible institution, acting in the interests of citizens, as well as of the government bodies, increasing public confidence in the government.

On the basis of competence and main activities of Ombudsman was concluded that there are

three models of this institution: the executive ombudsman, the independent ombudsman and the parliamentary ombudsman. It is noted that the most widely used parliamentary ombudsmen with sufficient independence to control the executive branch and in the area of human rights. It was emphasized that the institution of ombudsman acts on the regional (the EU) and international (the UN) level.

Key words: Ombudsman, human rights, the Ombudsman model, control authorities.

Розширена анотація

статті Косінова Станіслава Анатолійовича на тему: «Омбудсмен як інститут контролю за владою»

Kosinov S. A., Candidate of Juridical Sciences, associate professor, Head of the State Financial Inspection in Kharkiv region, Kharkiv

An extended abstract of a paper on the subject of:

«**The Ombudsman as an institution of control over power**»

Problem setting. The article is devoted to the ombudsman, which is procedurally simple and financially accessible institution, acting in the interests of citizens, as well as of the government bodies, increasing public confidence in the government.

Recent research and publications analysis. Questions of origin and development of the institution of Human Rights (ombudsman) considered in his works S. Je Akulshina VV Boytsova, S. Vasjutin, NA Volkov, Vladimir Komarov, LV Kosarev, MV Kudrin, Paul Magonette, GA Murashin, A. Yu . Semenova, FN Udychak AV Obolonskiy, AJ Sungurov, S. Shemshuchenko, Alvaro Gil-Robles and others.

Paper objective. The history of the Ombudsman, which first originated in Sweden in the early XIX century, is reviewed. Since the mid-twentieth century this important institution appears in European countries, and on other continents. Today it functions in the constitutional and legal systems of more than 120 countries in the world and is an important factor in the democratization process.

Paper main body. On the basis of competence and main activities of Ombudsman was concluded that there are three models of this institution: the executive ombudsman, the independent ombudsman and the parliamentary ombudsman. It is noted that the most widely used parliamentary ombudsmen with sufficient independence to control the executive branch and in the area of human

rights. It was emphasized that the institution of ombudsman acts on the regional (the EU) and international (the UN) level.

Conclusions of the research. The history of the Ombudsperson for Human Rights (Ombudsman) has about 200 years. According to the International Institute of the Ombudsman, the mid 80's. Last century there were more than 20 countries where the ombudsman institution was established at the national level, and six countries where this institution existed only at the level of the Federation or region of the country . Today this institute have in their constitutional and legal system of more than 120 countries. Less than a half-century institution of ombudsman has spread in most countries of the world and has become an important factor in the democratization process in them, and also appeared at the supranational level.

Key words: Ombudsman, human rights, the Ombudsman model, control authorities